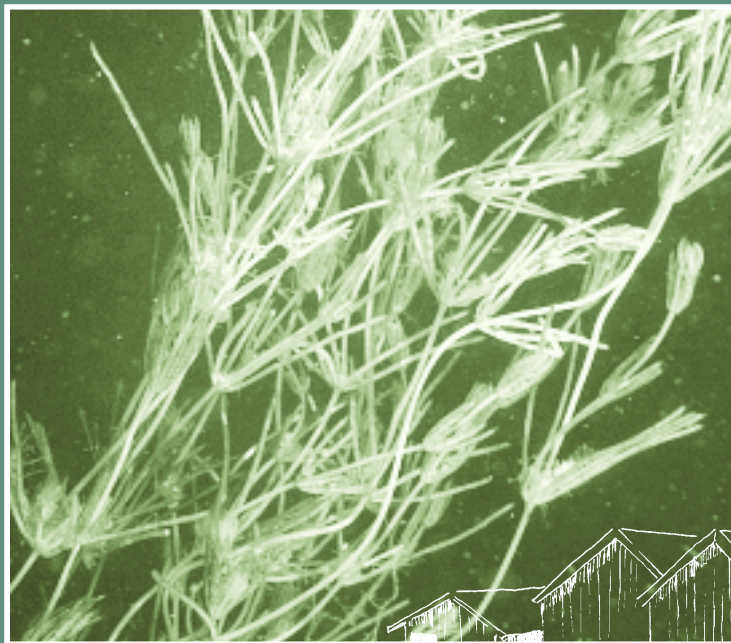

UPPLANDSSTIFTELSEN

ÅRSREDOVISNING 1997

TEMA KUSTEN

UPPLANDSSTIFTELSEN

 Upplandsstiftelsen ägs av landstinget och Uppsala läns sex kommuner. Stiftelsen bildades 1972 för att ”underlätta och stimulera allmänhetens friluftsliv” samt ”verka för bevarande och skydd av den uppländska naturen”. Stiftelsen bedriver en mängd projekt, både för att främja naturvården och för att utveckla friluftslivet.

Vidare äger stiftelsen ett femtontal naturområden i länet, varav de flesta är naturreservat. En del är rena fritidsområden med campingplats eller stugby samt badstränder och strövmarker. Andra har som syfte att bevara och vårda arter och naturmiljöer. Flera områden har blandade syften, dvs är avsedda både för att främja friluftsliv och för att skydda och vårda naturen.

Stiftelsen ansvarar också för länets vandringsled, Upplandsleden, för tre kanotleder samt för Idrottsplats (IP) Skogen.

Postadress: Box 1833, 751 48 Uppsala
Besöksadress: Smedsgränd 9
Telefon: 018 - 17 62 71
Fax: 018 - 17 65 39
E-post: förnamn.efternamn@kultur.lul.se

OBS! Från 1.10 1998

Postadress: Box 26074, 750 26 Uppsala
Besöksadress: St Johannesgatan 28
Telefon: Samma som tidigare
Fax: 018 - 51 16 98
E-post: Samma som tidigare

INNEHÅLL

3 Året som gått. VD sammanfattar

TEMA KUSTEN

4–5 Våra skärgårdar - pärlor i Europa

6–7 Kustvattenprojektet

8–9 Gräsöfonden

10 Guidekurs

11 Fjärilsinventering

12 Rävsten

13 Kallriga och övriga kustområden

ÅRSBERÄTTELSE

14 Verksamheten 1997

15 Förvaltningsberättelse

16 Resultaträkning

17 Balansräkning

18–20 Noter till resultat- och balansräkning

21 Finansieringsanalys

21 Revisionsberättelse

ÖVRIGT

22 Tabell över Upplandsstiftelsens områden

23 Karta över Upplandsstiftelsens områden

© UPPLANDSSTIFTELSEN 1998

Grafisk formgivning: Selander Design AB
Original: Snits & Design AB
Foto: Avena/Upplandsstiftelsen, Pär Eriksson, Pia Holmberg,
Sven-G Hultman, Ola Jennersten, Johan Persson
Omslagsbild: Katrin Österlund.
Kransalgen *Chara conivens*, Gräsö östra skärgård
Teckning omslag: Ditte Werner
Tryckeri: Tierps Tryckeri AB
Papper: Linné 130 g, gultonat. Miljögodkänt med Svanen

Mellan hav och land, hot och hopp

Hav och vatten har alltid fascinerat människan, naturligt nog. Livet uppstod i havet, och människans kroppsvikt utgörs till 2/3 av vatten. Som små embryon vaggas vi av fostervattnet.

Trots det har vi under lång tid misshandlat haven och vattnet på det grövsta. Vi har vräkt ut vårt avfall i vattnet, i allt större mängder, och allt längre ut till havs. Genom att blunda hårt har vi inbillat oss att avfallet ”försvinner” på något magiskt sätt.

Idag vet vi bättre. Vi vet att ”ingenting försvinner” och att ”allting sprids”. Vårt innanhav, Östersjön, är hotat. Men den alltmer ökade insikten om dess värden, och om hoten, är nu så spridd att man nog i Agenda 21:s anda vågar hoppas på en bättring.

Kusten – en kritisk zon

Kuster är kritiska zoner. Här möts land och vatten, vilket ger upphov till en ovanligt mångfaldig miljö. Men samtidigt som de är ”havens barnkammare”, är just kustens vatten särskilt hotade. Hit förlägger man gärna stora industrier. Här har människor i alla tider bosatt sig. Förr berodde det på att det var lätt att försörja sig här, och att resandet var enklare över vatten än över land. Idag söker sig många till stranden och kusten för rekreation och friluftsliv. ”Nära havet vill jag bo”, sjunger Ulf Lundell.

Mot den här bakgrunden är det naturligt att många av Upplandsstiftelsens insatser görs vid länets kuster.

Både för att vi vill bevara och vårda de rika värdena, och för att vi vill göra dem tillgängliga och förståeliga.

I Årsredovisningen för 1997 har vi valt att berätta om våra områden och projekt längs Östersjökusten. Kanske återkommer vi senare och berättar om vårt arbete vid länets två andra kuster – vid Mälaren och längs Dalälven.

En bred verksamhet

Sist redovisas stiftelsens arbete under förra året.

Verksamheten har spänt över ett brett register. På marksidan har våra insatser lett till en överenskommelse med Hargs Gods AB om tio nya naturreservat till ett värde av ca 16 mkr. Till de stora naturvårdsprojekten hör de som gäller bevarande och vård av just kusten, Dalälven och Mälarenlandskapet.

Vi har fått nya arrendatorer på Ängskär och på vår fina skärgårdsö, Rävsten. Därmed får vi ökade möjligheter att intensifiera verksamheten i linje med stiftelsens mål. Upplandsleden har rustats, naturskolearbetet vidgats, och ett nytt naturvårds- och friluftspris till skolor delats ut för första gången.

Vår omfattande verksamhet hade inte varit möjlig utan det nära och goda samarbete vi haft med huvudmännens tjänstemän, med offentliga institutioner, med eldsjälar och ideella föreningar och med forskare vid Uppsalas båda universitet.

Tack!

Sven-G Hultman VD

Våra skärgårdar, pärlor i Europa

Johan Persson

Den svenska skärgården är en av våra mest värdefulla naturmiljöer. Mot klipporna i yttre havsbandet dånar vitskummande vågor när nordosten rullar in, och blåstången klamrar sig krampaktigt fast vid botten. Bland tångruskorna samlas spigg och tångräkor och ibland stryker en och annan silverblank havsöring förbi. På våren hörs ständigt

gudingar och ådor, och en och annan havsörn ses mäktigt sväva mot himlen.

Innanför de yttre skären blir vattnen lite mindre dramatiska när öar och grynnor dämpar vågorna. Inne i skärgårdarna öppnar sig ständigt nya miljöer – från stora djupa fjordliknande områden till grunda vatten med stenar och skär. Skärgårdsområdena ger fantastiska möjligheter till rekreation och avkoppling.

För skärgårdsbefolkningen har fiske och jordbruk varit basen i försörjningen ända fram till idag. Sämre fiske och dålig lönsamhet har dock gjort att delar av kusten avfolkas och ersätts av sommarboende.

Kulturlandskap med ålderdomliga drag förekommer dock på en del platser och är undantag som vittnar om en fortsatt levande skärgård.

Två kusttyper

Den uppländska kusten kan delas i två typer: Den flacka ”norduppländska typen” i norr och den brantare ”roslagstypen” i söder. Uppsala län är geologiskt sett ett av våra yngsta län, och befinner sig i ständig tillväxt. Landhöjningen är hela 50–60 cm per århundrade vilket på den flacka delen av kusten innebär att strandlinjen förskjuts snabbt.

I Norduppland finns endast ett fåtal fjärdar som är skyddade för öppna havets krafter och dessa är i regel grunda och rika på grynnor och skär. Roslagskusten, med mer skärgårdskaraktär och mer kuperad botten, är rik på stora, relativt djupa och långsmala fjärdar. Landhöjningen märks här i avsnörda, grunda innerfjärdar som t ex Granfjärden och Sandikafjärden.

I Norduppland är vattenomsättningen i regel god ända in mot land medan Roslags skärgårdar har sämre omsättning ju närmare land man kommer. Skillnaderna i vattenomsättning bidrar också till att det är större skillnader i vattenkvalitet mellan kust och utsjö i länets södra skärgårdsområden än i Norduppland.

Rik flora och fauna

Kustens rika variation av miljöer utgör livsrum för en mångfald av växter och djur, såväl på land som i vattnet. Exempelvis är fågellivet mycket rikt och ett flertal för landet sällsynta arter påträffas regelbundet här ute. Nordupplandskusten har en smal remsa med kustvegetation mellan hav och odling eller hav och skog. Längs Roslagskusten växlar kalspolade hällar och skär med lummigt skogbevuxna öar. På några av de större öarna, t ex Gräsö, finner man ännu öppna ängsmarker, beteshagar och åkrar. Vattenmiljöerna spänner från grunda, näringsrika, vegetationsklädda vikar, via lite djupare fjärdar med omväxlande vassvikar och klippstränder till ytterskärgårdens näringsfattiga vatten med karga och renspolade klipphällar.

Ytterskärgård

Livet i ytterskärgården präglas av karghet, i hårt väder av ogästvänlighet. Kala klippor och gles vegetation både på land och i strandkanten ger starka skönhetsintryck, oavsett årstid och väder, men var finner man en natthamn med en segelbåt? Svårtillgängligheten, som för oss

människor ibland kan kännas frustrerande, uppskattas dock med all säkerhet av det störningskänsliga djurlivet här ute.

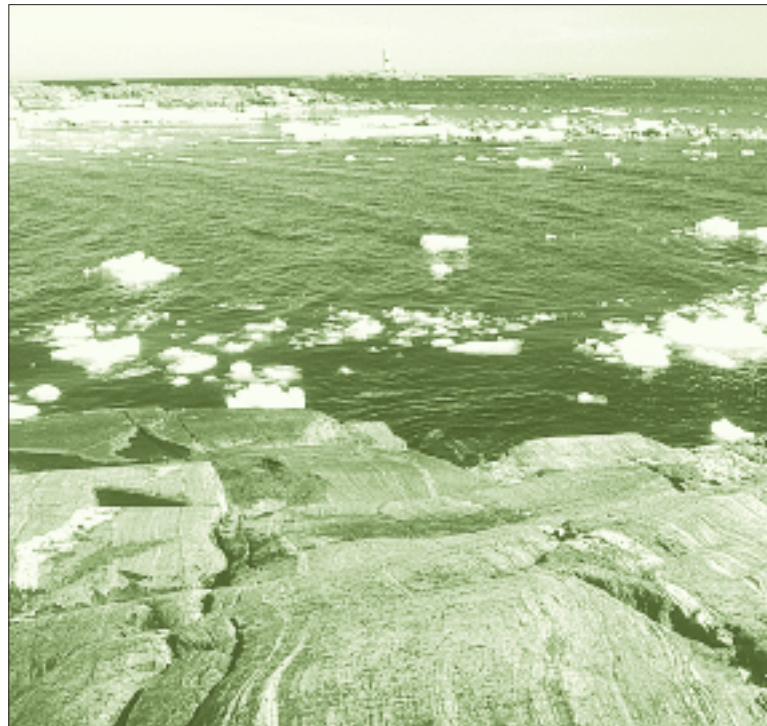
Öppna kuststräckor finns mellan Dalälvens mynning och Öregrund. I Lövsbukten och Öregrundsgrepen är kusten starkt sönderskuren, grund och mycket blockrik. Naturen har tydlig skärgårdsprägel med en mängd fjärdar, småsjöar och kärr i olika stadier av avsnörning från havet. Växt- och djurlivet är mycket rikt vilket delvis beror på den kalkrika marken samt att många skyddsvärda naturtyper finns bevarade. Gräsö ytterskärgård har en längre tid föreslagits bli marint reservat för att ge ett bättre skydd mot exploatering. Denna ostliga skärgård utgör också ett stort opåverkat referensområde med viktiga biotoper för ett stort antal växt- och djurarter.

Många pärlor

I söder breder Öregrunds och Östhammars skärgårdar ut sig med en rikedom av öar, holmar och skär. Många av de båda områdenas vikar utgör lekplatser och uppväxtområden för flera fiskarter. Här finns också föda åt många av våra sjöfåglar. På en del platser finns även den utrotningshotade gölgrodan. Nateväxter och större alger ger både skydd för småfisk och binder näringsämnen så att vattnet blir ganska klart. Bottenväxterna förhindrar dessutom uppvirvling av sediment. De mindre skärgårdsvikarna är ibland naturliga hamnplatser tack vare det skyddade läget. Men med båttrafik, muddringar och hamnar följer ofta miljöstörningar. Vi människor är

givetvis en del av ekosystemet, men vissa särskilt värdefulla områden måste skyddas för framtiden, t ex genom att bilda naturreservat. Grunda vegetationsklädda vikar finns i Lövsbukten, delar av Öregrundsgrepen, på Gräsö och i delar av Öregrunds och Östhammars skärgårdar.

Intressekonflikter och hot

Kustzonens variationsrika och känsliga miljöer samt olika former av påverkan skapar ibland intressekonflikter. Krav från friluftsliv, fritidsbebyggelse, småbåtshamnar, reningsverk och industriutsläpp konkurrerar med målet att bevara unika naturvärden. Ett exempel är den storskaliga övergödningen av Östersjön som lett till döda bottenar eller blomningar av giftiga alger.

Utsläppen har minskat men effekten verkar dröja, kanske beroende på att omsättningen av Östersjöns vatten är mycket långsam. Östhammars- och Granfjärden är exempel på två fjärdar som påverkats kraftigt av övergödning.

Ett annat exempel är utsläppen av miljögifter (t ex kvicksilver, PCB och DDT) som skadat växt- och djurlivet längs stora delar av kusten.

Reproduktionsstörningar hos säl och havsörn är problem som uppmärksammades redan för några tiotals år sedan. Utsläppen av miljögifter har dock minskat drastiskt på senare tid med minskande halter i växter och djur som följd. Glädjande förbättringar är också att stammarna av säl och havsörn ökar. Ytterligare intressekonflikter kan t ex gälla muddringar och byggande av hamnar i grunda vikar. Som regel är detta ganska små insatser, men de får ofta negativa följder för flora och fauna.

Kustvattenprojektet

Johan Persson

Upplandsstiftelsens referensgrupp för vattenvård rekommenderade i början på 1990-talet stiftelsen att göra en sammanställning och utvärdering av tillgänglig kunskap om länets kustvatten. Arbetet resulterade i rapporten "Kustvatten i Uppsala län 1993" i vilken bl a fanns ett förslag om att en arbetsgrupp för kustvattenfrågor skulle bildas. Mot denna bakgrund startade stiftelsen ett kustvattenprojekt med syfte att:

- ✓ Bygga upp kunskaperna beträffande kustvattnen, särskilt med avseende på känsliga områden för hotade arter, reproduktionslokaler för fisk etc.
- ✓ Genomföra konkreta insatser, exempelvis freda värdefulla områden eller förbättra förutsättningarna för skärgårdens växter och djur.
- ✓ Främja utveckling av den resurs som kusten utgör, inom t ex sportfiske och naturturism.
- ✓ Verka för att kustvattenfrågorna får en ökad uppmärksamhet, t ex genom information.
- ✓ Bidra till att nationella miljömål och Helsingforskonventionens (HELCOM) mål för Östersjön nås (t ex värnande av den biologisk mångfalden).
- ✓ Verka för bättre samverkan mellan berörda parter.

Projektet drivs i samverkan med kustkommunerna Älvkarleby, Tierp och Östhammar samt länsstyrelsen. Resultaten kan användas vid arbete med översiktsplaner, säkerställande av värdefull natur, bedömning av miljökonsekvenser, information till allmänhet etc. Genom projektet skapas en resurs för att i ökad omfattning samverka med experter från universitet och myndigheter.

Organisation och finansiering

Projektet startade sommaren 1996. En person är anställd på halvtid som projektledare. Stiftelsen står för basfinansieringen, främst projektledartjänsten. Projektet utgör en plattform för att söka medel till angelägna delprojekt, exempelvis från Världsnaturfonden (WWF), Naturvårdsverket eller EU. En ledningsgrupp och en projektgrupp är knutna till projektet. Projektgruppen består av tjänstemän, forskare och naturvårdare som föreslår olika projekt. Ledningsgruppen, som består av högre tjänstemän och politiker, gör prioriteringar mellan projektförslagen. Projektet avgränsas till att omfatta friluftslivs- och naturvårdsfrågor och pågår till och med våren 1999 och avslutas med en utvärdering.

EXEMPEL PÅ DELPROJEKT

Kransalgsinventering

Kransalger förekommer i många grunda havsvikar med mjukbotten. Vegetationsklädda vikar är vanligen mycket betydelsefulla för reproduktion av fisk. Eftersom kransalger är känsliga för yttre påverkan, framförallt ökad belastning av näringsämnen, utgör dessa alger indikation på att ett område är relativt opåverkat. De flesta kransalgsarter som växer i kustvattnen är dessutom rödlistade.

Med stöd från WWF och stiftelsen har en inventering av kransalger utförts längs hela länets kust. Resultaten från projektet kan utgöra beslutsunderlag både för ett skydd av de mest värdefulla områdena och för frågor som rör exploatering, exempelvis muddring och avloppsutsläpp i kustzonen. Projektet slutredovisas sommaren 1998. De preliminära resultaten visar att bottenvegetationen i många grunda vikar domineras av kransalger, och dessa lokaler ska vi värna om!

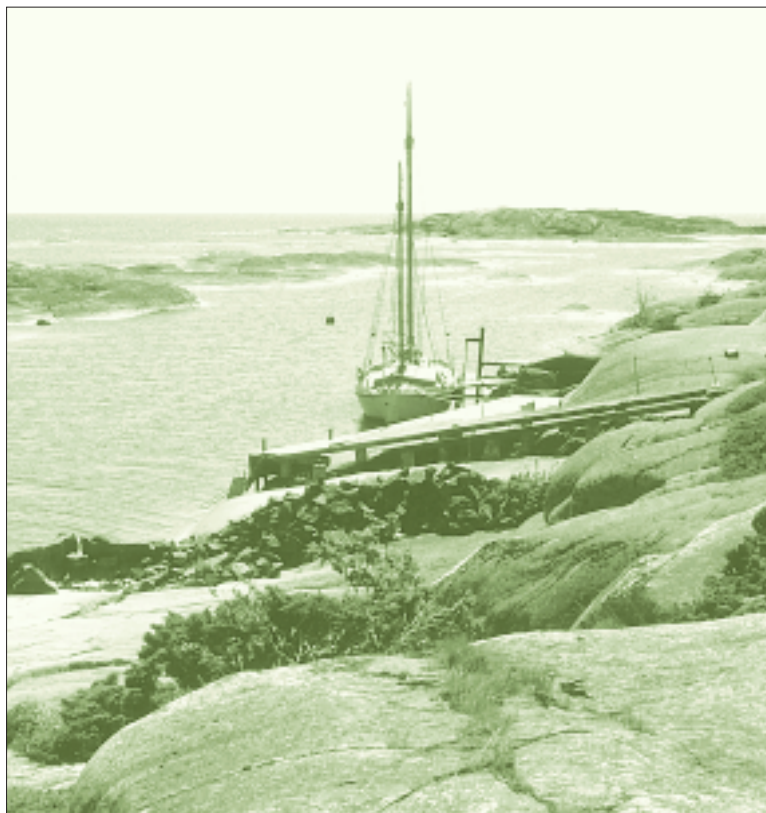
Mink i skärgården

Minkpopulationen ökar i skärgården och utgör på flera platser ett hot mot vissa fågelarter. Därför undersöker vi hur häckande sjöfågel påverkas om minken elimineras från avgränsade skärgårdsområden och jämför med utvecklingen i referensområden där ingen minkfångst sker. Ett annat viktigt syfte är att skydda de nu hotade skräntärnornas häckningar från minkangrepp.

Preliminära resultat från projektet visar betydligt större häckningsframgång hos flera arter i områden med minkfångst än i områden utan fångst. Projektet fortsätter under såväl 1998 som 1999. Arbetet sker med medel från WWF, Upplands Ornitologiska Förening och stiftelsen.

Andra projekt som pågår eller är avslutade

- *Miljö tillstånd i grunda havsvikar* – ett projekt som syftar till att ta fram arter (växter eller djur) som kan användas för att bedöma miljö tillståndet i vikar (indikatorarter).
- *Reproduktionsmiljöer för fisk i kustmynnande små vattendrag* – vilka vattendrag är viktiga och hur kan biotopvårdande åtgärder förbättra situationen?
- *Fritidssjökort över Öregrundsgrepen* – en ny typ av karta som kombinerar sjökortet med bl a topografiska kartans information. På baksidan finns även information om naturvård och friluftsliv i området.
- *Inventering av sjösättningsplatser* för båtar och kanoter med förslag till förbättringar.
- *Informationskampanjer* – exempelvis till allmänheten.

Gräsöfonden

Björn-Gunnar Lagström

Gräsön utanför Öregrund är Sveriges i storlek tionde ö och kännetecknas av ett utpräglat skärgårdslandskap. Öster och söder om huvudön ligger, i mångas tycke, Upplands vackraste skärgård med hundratals öar, kobbar och skär utspridda över den vidsträckta arkipe-lagen.

Format landskap

Landskapet på Gräsön har sedan århundraden formats av skärgårdsbefolkningens förmåga att ta vara på de små markarealer man kunnat odla upp som komplement till sitt fiske, sin jakt och sitt småskaliga skogsbruk. Självhushållning har varit mer regel än undantag ända fram till 1960-talet. Man tog vara på vad marken, skogen och havet gav. Många mindre öar i närheten utnyttjades såväl för betesgång som till fodertäkt. Man tullade träden på löv, slog bladvass och strandsälting för att ha som fodertillskott där höskörden inte räckte till över vintern. Detta tillsammans med de små instängslade åkrarna, ängarna och betesmarkerna som ligger insprängda mellan berghällar och skogspartier, skapade ett unikt kulturlandskap och ett landskap med en synnerligen rik flora och fauna.

Den biologiska mångfalden svarar bra mot namnet Gräsön, där ursprungsordet gräs inte endast betyder vad vi idag menar, utan tidigare innefattade även alla blommor och andra växter som pryder backar, ängar och hagmarker.

Bryta negativ trend

Bortfallet av tidigare vinstgivande näringar som fiske, jakt och jordbruk ihop med våra dagars ekonomiska verklighet med fasta utgifter för el, telefon, räntor, fastighetsskatter m m gör att allt färre öbor kan försörja sig på vad markerna ger. Tomter och i många fall hela hemman säljs till fritidsboende, vilka sällan eller aldrig klarar av den landskapsvård som de tidigare ägarna och deras boskap gjort.

Ängar och hagmarker växer igen, åkrar läggs i träda och diken hålls inte längre öppna. Sakta men säkert håller århundraden av mödosam vård på att gå förlorad. Det här var anledningen till att Gräsöfonden bildades. Förhistorien till fondens bildande var att Upplandsstiftelsen år 1992 påbörjade ett projekt man kallade ”Gräsö landskap”, vilket innehöll ett flertal förslag på vad som kunde göras för att bryta den negativa trenden. Ett av förslagen var att man skulle bilda en fond, vilket också blev verklighet år 1995.

Gräsöns kulturlandskap står inför ett mycket allvarligt hot och här har Gräsöfonden en stor uppgift att fylla. Med ekonomiskt stöd och samarbete skapas förutsättningar för öborna att bruka och hävda markerna på ön.

Insamlade medel

Genom att insamlade medel till fonden går till vård av Gräsöns kulturlandskap skapas förutsättningar för att motverka den negativa landskapsutveckling som skett på ön de senaste 30-tal åren. Många småbrukare och skärgårdsbönder på ön har avvecklat sin verksamhet på grund av för dålig lönsamhet. Gräsöfonden strävar efter att med hjälp av ekonomiska medel och nya idéer anpassade till dagens situation kunna hindra den utvecklingen och i stället visa att öns unika kulturlandskap är en stor tillgång som är väl värd att värna om och utveckla. I linje med detta fungerar fonden som ett forum för öbor och andra intresserade där skötsel, utbildning och många andra frågor diskuteras.

Restaurering av marker

Under de två första åren 1995–96 gjordes ett stort antal skötselinsatser på Gräsön med stöd från Gräsöfonden, Länsstyrelsen och Världsnaturfonden. De praktiska

insatserna bestod främst i restaurering av strandängar, åker- och hagmarker, men också av stängsling och hamling m m. Odlingslandskapet intill Gräsöbaden renoverades och en stig som visar hur byns kulturlandskap såg ut år 1764 anlades. Vidare genomförde Naturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet 5-poängskurser i *Natur- och kulturvården i odlingslandskapet och dess vård* på Gräsö gård i samarbete med Gräsöfonden.

1997 var ännu ett aktivt år för fonden. Framför allt erhöles ett anslag från EU:s 5b program, vilket möjliggör kraftfulla insatser när det gäller utbildning, naturturism och investeringsstöd i samband med skötsel av värdefulla kulturmarker. Således fortsatte restaurerings- och skötselinsatserna med oförminskad styrka. Flera informations- och utbildningsinsatser genomfördes under året, bl a utbildning av turistföretagarna på ön, utskick till hushållen med information om fonden, guidad vandring i Västerbyns landskap på Gräsödagen m m.

Världsnaturfondens stöd fortsatte bl a genom studier av hur markerna koloniserades när de en gång steg ur havet. Med ökad kunskap erhålls bättre verktyg att genomföra skötseln av befintliga kulturmarker.

Fonden lånade också, liksom tidigare år, ut små slåttermaskiner för att slå värdefulla ängs- och hagmarker. Klockarhagen invid Gräsö kyrka var en av de marker som slogs, och efter slåttern betade Gräsö gårds ungdjur hagen och fullbordade därmed restaureringen. Nu har hagen återfått sitt forna hagmarksutseende och utgör en vacker anblick som en del av öns kulturlandskap.

Guidebok

Under året påbörjades också en guidebok över Gräsöns natur- och kulturlandskap vilken skall vara färdig under försommaren 1998. Boken skall kunna fungera som en handbok såväl för den intresserade besökaren som för den bofasta öbon.

Den bildrika boken med titeln "Upplev Gräsön" blir ett måste för alla gräsövänner och skall säljas till förmån för Gräsöfonden.

FAKTA OM GRÄSÖFONDEN

Gräsöfonden är en stiftelse som bildades av Upplandsstiftelsen och Östhammars kommun i februari månad 1995 och vars styrelse består av 7 ledamöter som representerar såväl lokala som regionala intressen. I styrelsen finns, förutom de båda instiftarna, representanter för LRF, Gräsö Hembygdsförening och Gräsö Bygdekommitté. Vidare har Upplandsmuseet en adjungerad representant i styrelsen.

Förutom styrelsen finns en arbetsgrupp som tar fram projektförslag, och som ansvarar för att styrelsens beslut genomförs.

Gräsöfonden arbetar på flera sätt. Dels samlar man in pengar till en fond, som måste uppgå till 3 miljoner kronor innan avkastningen får användas. Dels verkar man med hjälp av särskilda medel som erhålls från Världsnaturfonden, EU, Länsstyrelsen m fl vilka därigenom stöder fondens angelägna arbete. Fondens kapital uppgår nu till drygt 600 000 kronor.

EU-stödet sker genom mål 5b-skärgård och skall, tillsammans med medel från Länsstyrelsen, Landstinget och Östhammars kommun, användas till aktiviteter som t ex rådgivning till öns lantbrukare om restaurering av värdefulla marker, studieresor, miljöförbättrande åtgärder på skärgårdsjordbruken m m.

Nya guider i kustbandet

Göran Törnqvist

Vår skärgård har alltmer börjat uppmärksammas som turistmål, vilket kan ha både för- och nackdelar. En ohämmad invasion av turister utan kunskap om skärgårdens omistliga natur- och kulturvärden kan ställa till med stor skada och orsaka motsättningar mellan skärgårdsbor och besökare. Samtidigt kan den ökande naturturismen bidra till att skapa arbetstillfällen och nya inkomstkällor i skärgården och få denna att fortsätta leva och utvecklas. Ett av de viktigaste medlen för att få en gynnsam utveckling när det gäller kustbandet är att förmedla kunskap om skärgårdsmiljön till besökande turister och därmed "styra" dessa till väl valda områden. Fördjupad kunskap om skärgårdens natur, kultur och vardagsliv skapar också en större förståelse och ett större hänsynstagande från den besökande turisten.

Ökad utkomst för skärgårdsbefolkningen

Den stora brist på kunskapsförmedlare som hittills rått inom skärgårdsområdet är nu på väg att avhjälpas. Som ett Interregsamarbete mellan Roslagens, Ålands och Åbolands skärgårdar startade i februari 1998 en utbildning för natur- och kultur guider. Kursen kommer att pågå till mitten av 1999 och omfatta 408 timmar. Den innehåller ämnen som natur- och miljökunskap, kultur-

historia, uteteknik, kommunikation och informationsteknik samt turism. Som kursarrangörer från svensk sida står Upplandsstiftelsen och Östhammars kommun. Samordnare och kursledare för projektet är Naturbruks-institutet i Kimito, Finland.

Guideutbildningen kommer att lära ut hur man förmedlar kunskap om regionens natur, dess flora och fauna, kultur och miljövärden och om de aktiviteter som finns att tillgå för turister och bofasta. Samtidigt skall kursen bidra till att utveckla företagandet i de tre skärgårdarna när det gäller produktutveckling, informationsteknik, naturturism etc. Därigenom hoppas man kunna öka utkomstmöjligheterna för personer som lever i skärgården och motverka den negativa strukturförändring som är på gång i regionen.

Ett annat mål med utbildningen är att ge en klar bild av vad som avses med en hållbar utveckling med tanke på naturresurser och ekonomi i skärgården och att lära av varandra i de olika regionerna. Man byter erfarenheter och lär sig inse nyttan av att fungera i nätverk.

Stort intresse

När kursen offentliggjordes blev intresset stort. Jacob Spangenberg från Hushållningssällskapet och en av kursledarna på den svenska sidan, säger:

– Det var fantastiskt! Så många intresserade hade vi inte räknat med. Vi fick in 30 anmälningar från en stor del av Uppland. Av dom valde vi ut 10 stycken kustbor som visade ett stort intresse av att ägna sig åt småskalig naturturism och åt att förmedla kunskap om skärgårdsområdet. När sedan väl kursen drog igång, tyckte alla att det var jättespännande att få kontakt med så många kollegor i Finland och på Åland. Redan efter de första träffarna var alla otroligt positiva och sporrade inför uppgiften.

Fjärilsinventeringen vid Roslagskusten

Göran Törnqvist

Under 1996–97 genomförde Upplandsstiftelsen ett projekt med syfte att kartlägga fjärilsfaunan längs upplandskusten. Arbetet omfattade bland annat undersökningar av vilka fjärilsarter som finns på olika typer av öppna marker och vilka lokaler som är mest värdefulla ur fjärilssynpunkt. En annan målsättning var att utvärdera vilka fjärilsarter som kan användas som kvalitetsindikatorer för att förenkla uppföljningar och framtida naturskyddsarbete.

Omfattande inventering

Begränsade ekonomiska ramar medgav endast arbete i hårt prioriterade områden och med en mindre arbetsinsats än vad som från början planerades. Trots detta är inventeringen bland de mest omfattande som gjorts i landet.

I första hand koncentrerades arbetet till Östhammars kommun och till lokaler där kulturlandskapet hålls i hävd eller till lokaler där hävden relativt nyligen upphört. Lokalerna valdes ut av inventerarna dels i fält och dels i samråd med Upplandsstiftelsen.

Undersökningen har visat att upplandskusten är en mötesplats för många olika grupper av fjärilar av vilka flera är extremt sällsynta i denna del av landet. Vi fann bland annat flera arter som saknas helt i Mellaneuropa och inte återfinns förrän i Medelhavsområdet och i Sydosteuropa. Det indikerar att upplandskusten verkligen har så gynnsamma förhållanden för insekter som man tidigare förmodat. Vi fann även en stor andel kalkberoende arter som i stort sett endast förekommer på Öland och Gotland.

Det mest sensationella fyndet var utan tvekan gotlandssäfferotsplattmalen, *Depressaria nemolella*, som man hittade på Svinnö vid upplandskusten. Arten var förr endast känd från en enda lokal på Gotland. Svinnö är således den andra kända lokalen i världen för denna art och fyndet betraktas som en av de största fjärilshändelserna i Europa under 1997.

92 arter

Antalet rödlistade arter som noterades översteg vida det förväntade. Inte mindre än 92 arter hittades! Sammanlagt hittades 25 nationellt rödlistade arter i Östhammars kommun och ytterligare någon i Norrtälje kommun. Därutöver hittades inte mindre än 67 regionalt rödlistade arter i Östhammars kommun! Många av dessa 67 kommer med stor sannolikhet att hamna även på den nationella rödlistan när denna revideras.

Artrikedomen bland fjärilar i landskapet vid upplandskusten beror på ett flertal faktorer. Kalkrikedomen i

marken och det gynnsamma klimatet är, som nämnts två orsaker. Av särskild betydelse är också Roslagens ålderdomliga kulturlandskap. Få områden i Sverige kan jämföras med t ex Gräsö socken när det gäller mångformigheten i det småskaliga odlingslandskapet med sina öppna hagmarker och betesytor. Sammantaget ger dessa faktorer en rik flora, som i sin tur ger en rik uppsättning fjärilar.

Fjärilsfaunan kan spolieras

Som alla vet är många marker idag stadda i snabb omvandling vilket gör att behovet av insatser kommer att öka kraftigt under kommande år om inte – bland annat – den artrika fjärilsfaunan i Roslagen skall drabbas hårt. Tack vare att många äldre brukningsmarker ännu finns kvar i Roslagen kan en enastående fauna bevaras och utvecklas genom fortsatt hävd och restaurering. Det förutsätter dock att rätt insatser görs. Det har också visat sig att om hävden blir för intensiv kan fjärilsfaunan missgynnas kraftigt.

Fjärilsprojektet har också visat att det inventeringsunderlag som idag används för bedömning av värdefulla naturbetesmarker behöver kompletteras vad gäller ängs- och hagmarker. Den nya kunskap som framkommit pekar också ut många områden med stora naturvärden som tidigare varit okända.

Upplandsstiftelsen avser att göra en utställning som beskriver den spännande och värdefulla fjärilsfaunan vid roslagskusten. Det känns som vår skyldighet att låta så många som möjligt få ta del av den besynnerliga och vackra värld som ängs- och hagmarkerna tillsammans med fjärilsfaunan uppvisar.

Rävsten, vår ö i skärgårdsriket

Göran Törnqvist

Få anläggningar kan mäta sig med Rävstens stugby och fritidsområde när det gäller närheten till skärgården. Rävsten är en ö i den sydöstra Gräsöarkipelagen och här finns alla kännetecken för den utpräglade skärgårdsnaturen. Klippiga stränder mot havet i nordost och lugna vikar med vassruggar fyllda av fisk- och fågelliv i sydväst. Här klamrar sig hukande martallar fast i sprickor och skrevor, och här finns det gamla odlingslandskapet med sina ängslyckor och med träd som hamlats när jordbruk ännu bedrevs på ön. Floran på Rävsten är rik och varierande liksom fågellivet på och omkring ön. Kort sagt, man befinner sig mitt i skärgårdsparadiset.

Gamla anor

Rävsten har varit befolkad sedan åtminstone 1630-talet. Den var då ägd av adelsmän och på öns enda gård fanns 3 kor, 1 kviga, 4 får och 3 getter. I slutet av 1700-talet hade det bildats två gårdar på ön, ett förhållande som levde kvar fram till vår tid.

År 1957 köpte Uppsala kommun en av fastigheterna för att under 1960-talet uppföra ett fritidsområde med 10 stugor. Området såldes 1982 till Upplandsstiftelsen som nu äger halva ön. På stiftelsens mark ligger stugbyn som i dag består av 19 hus med sammanlagt 101 bäddar. Runt stugbyn finns gott om strövmarker med stigar som leder genom skogen, förbi våtmarker och stränder och genom det gamla odlingslandskapet. Stugorna är utrustade för självhushåll, och till varje stuga hör en roddbåt. Stiftelsen äger även en transportbåt som tar besökare till och från ön.

Lägerskolor

Rävsten är en omtyckt plats för lägerskolor. För skolklasser, liksom för scoutgrupper och enskilda som vill tälta finns en lägerplats. Och så har vi som sagt stugbyn som vårar och höstar nyttjas mycket av skolklasser och för kurser, men under sommaren är ett kärt tillhåll för familjer och andra smågrupper. Ofta återkommer man år från år. När vi ber Ulf Rooth och Kerstin Olsson, arrendatorerna som tillträdde under 1997, berätta om verksamheten säger de:

- Vi har en bra beläggning från 15 maj till 20 september. Stugorna är i stort sett fulla, och grupper använder lägerplatsen i ökande utsträckning. Det som lockar är den speciella skärgårdsmiljön med ytterhav och lugnet i öns natur. Speciellt besökare från inlandet tycker att ön är unik med sin skärgårdsnatur.

Även om besökarna trivs finns det saker som Ulf och Kerstin vill förbättra:

- Det viktigaste är att alla som kommer hit får en känsla både för skärgårdens natur och hur den nyttjats av rävstensborna i deras kamp för överlevnaden. Därför vill vi i ökande grad arrangera informationskvällar, guidade turer och kurser på olika teman. Det skulle berika vistelsen och ge nya upplevelser speciellt för oerfarna besökare, som inte känner till något om Rävsten eller skärgårdens natur och kulturhistoria. Vi skulle också vilja ha bättre möjligheter att servera mat till kurser och grupper, något som efterfrågas ofta.

Som den naturmänniska han är tillägger Ulf:

- Vi måste ju också se till att ytterligare öppna landskapet här, som på Gräsön i övrigt, där det vuxit igen. Det är viktigt att dom som kommer hit känner att dom kommit till ett gammalt skärgårdshemman som levt på jordbruk och fiske. Då gäller att hålla markerna öppna och bevara den mångfald som varit kännetecknande för natur- och kulturmiljön på Rävsten.

Kallrigareservatet, ett rikt skärgårdsområde vid Öregrundsgrepen

Göran Törnqvist

Sommaren 1991 köpte stiftelsen med ekonomiskt bistånd från Naturvårdsverket ett större land- och skärgårdsområde vid Kallrigafjärden i Östhammars kommun. Syftet var att bilda ett naturreservat för att bevara den värdefulla florans och faunan samt för att spara ett stycke av en unik uppländsk innerskärgård till kommande generationer. Något år senare slöts ett avtal om en avsevärd utvidgning av reservatet med Korsnäs AB. Det variationsrika och natursköna området innefattar 1533 hektar varav 383 hektar utgör land.

Höga naturvärden

Naturmiljöerna vid Kallriga har i Länsstyrelsens naturvårdsprogram bedömts ha högsta och mycket höga naturvärden och som sådant ingå i ett större område av riksintresse för naturvärden. Här finns en mängd öar med intressant flora och delvis urskogsartad blandskog. Den kalkrika marken har bidragit mycket till Kallrigas artrika flora.

Skärgården har ett högt värde för fågellivet, särskilt under flyttningstider då stora mängder sjöfågel som gäss, änder och svanar rastar i området. Under våren kan man här från de yttre öarna lyssna till alfågelnas sång ute i Öregrundsgrepen. På grund av sin relativa orördhet finns också en värdefull och känslig häckfågel-fauna.

En stor del av områdets främsta värden utgörs av den gamla skogen, som till stora delar framgent skall lämnas orörd för att utvecklas mot urskog till gagn för den

flora och fågelfauna som är beroende av gammal skog. Men här finns också gamla odlingsmarker med slätterängar, hagmark, strand- och lövängar omväxlat med små våtmarker.

Tanken är att de gamla kulturmarkerna skall hållas i hävd genom bete av får eller nötkreatur.

Rastplats för flyttfåglar

Vid Kallrigafjärdens östra del ligger några fritidsområden, vilket innebär att fjärden ofta nyttjas av fritidsfiskare. Landområdet besöks dock mer sparsamt. Det blivande reservatet skall vara tillgängligt för allmänheten och friluftslivet skall i huvudsak tillgodas genom reservatets naturliga förutsättningar.

Det kommer dock att bli tillträdesförbud under tiden 15 juli–15 oktober i den västra delen av fjärden som är en mycket viktig rastplats för flyttfåglar. Vidare kommer eldningsförbud att gälla.

ÖVRIGA OMRÅDEN

Stiftelsen är engagerad i många naturområden längs kusten utöver Rävsten och Kallriga. Områdena har varierande syften, från att främja friluftsliv till att bevara och vårda växter och djur.

Rullsand

Bad och camping vid Dalälvens mynning, naturrum och naturstig. Ingår i Billuddens naturreservat.

Sågarbo

Stugby med badplats, nära till Rullsand och Billudden.

Ledskär

Betad strandäng. Rastplats för flyttfåglar, fågeltorn.

Ängskär

Naturreservat med liten camping, havsbad, lägerplats och skog för fri utveckling.

Skaten-Rångsen

Naturreservat norr om Forsmark. Kust och skärgård, naturskog, liten tält- och båtplats.

Örskär

Naturreservat norr om Gräsö. Stiftelsen ger ett mindre bidrag till driften.

Gräsöbaden

Bad och camping på Gräsö, natur- och kulturstig i restaurerat kulturlandskap.

Detta har vi gjort 1997

Här summeras de viktigaste inslagen i stiftelsens verksamhet under 1997. En utförlig redovisning kan beställas från kansliet.

Årsstämma och 25-årsjubileum

- Årsstämman hölls 18 juni på Härjarö. Med anledning av 25-årsjubileet hade verksamhetsberättelsen fått en mer populär form och innehöll en översikt över stiftelsens verksamhet sedan starten. Årsstämman föregicks av en exkursion där Härjarös nya flerbbruksplan beskrevs, och där professor Lars Kardell gav glimtar ur sin nyutkomna bok om Härjarös historia.
- Stiftelsens 25-årsjubileum firades både med fest – vikingablott efter årsstämman – och med allvar – visionsseminarium i november. En separat redovisning av de senaste 5 årens verksamhet publicerades.

Naturområden – med och utan anläggningar

- Beläggningen på campingplatserna och stugbyarna ökade avsevärt mer än för landet som helhet och anläggningarna har fungerat väl.
- Drift och löpande underhåll av anläggningarna har skötts av kommunerna, via arrendatorer och tillsynsmän. Dock har stiftelsen direktavtal med arrendator på Härjarö, samt med tillsynsmän för de naturområden som inte har några anläggningar.
- Långtidsplanerat underhåll har gjorts på flera anläggningar och införande av källsortering och annan miljöanpassning fortsätter.
- På Ångskärs camping har en del ombyggnader gjorts i samband med att en ny arrendator tillträtt.
- Även på Rävsten har en ny arrendator tillträtt, vilket inneburit starten på en del ombyggnader och renoveringar, såväl av hus som marker.
- Restaurering av de gamla odlingsmarkerna bakom Gräsöbaden har fortsatt.
- En preliminär överenskommelse nåddes med Enköpings kommun om att kommunen skall överta Skattmansöadalens skidanläggning.
- Ett utvecklingsprogram för Härjarös hamn och bad togs fram och styrelsen beslöt genomföra en första etapp. Ett återvinningshus uppfördes och parkeringen till huvudbyggnaden rustades upp.
- Örskär: stiftelsen beslutade ge ett mindre årligt bidrag under 5 år till en tillsynstjänst.
- För flera nya naturområden gäller att iståndsättning skall ske så snart formella beslut är klara om inrättande av naturreservat. Det gäller Långnäset, Kallriga, Skaten-Rångsen, Gåsholmen.
- För Kalmarnäs pågick arbete med utformning av skötselplan m m.

Friluftsliv (utanför egna anläggningar)

- Upplandsleden förbättrades med en 500 meter lång spång över Florarna. Flera reviderade foldrar publicerades. Arbete pågick med en utvecklingsplan och ett nytt foldersystem.
- En konferens hölls om "Skolan & Friluftslivet". Intresset var så stort att en dubbling sker våren 1998.
- Utbildning för skärgårdsguider planerades (se separat artikel i Årsredovisningen).
- Friluftspriset tilldelades idrottsföreningen Thor, som främjat orientering, samt tillverkat en mängd kartor till glädje för friluftslivet.

Naturvård

- Föreningar och enskilda personer beviljades projektbidrag med 135 tkr. Bidrag söktes för drygt 550 tkr.
- Naturvårdspriset delades mellan två Enköpingsbor: Pekka Westin och Torsten Larsson.

Vattenvård

- Revidering av skriften Vatten 1982 blev i stort sett klar.
- Kustvattenprojektet löper vidare (se separat artikel i Årsredovisningen).
- En rapport publicerades om halten cesium och kvicksilver i fisk från länets sjöar.

Säkerställande av mark, förvaltning av reservat

- Uppdraget åt staten med att ta fram underlag för bildande av 19 nya naturreservat innebar bl a att Naturvårdsverket kunde träffa avtal med Hargs AB om ekonomisk ersättning för bildande av 10 nya reservat till ett värde av ca 16 mkr.
- På uppdrag av staten gjordes en genomgång av samtliga reservat i länet för att konstatera läget beträffande deras vård och förvaltning.

Allmän naturvård

- Arbetet med Ekologisk landskapsplanering vid sjön Vällen avrapporterades. Åtgärder enligt planen genomförs successivt på Korsnäs marker.
- Ekologisk landskapsplanering längs nedre Dalälven påbörjades i samverkan och med stöd av STORA skog. Kontakt togs med kraftverken för att om möjligt förbättra vattenflödet i älven.
- Inom projekt Mälardalen gjordes flera inventeringar. En överenskommelse gjordes med LRF och Scan Farmek om att ta fram en plan för produktion av naturbeteskött från området.
- Fortsatt medverkan har skett i Gräsöfondens arbete (se separat artikel i Årsredovisningen).
- Fortsatt stöd gavs till restaurering av våtängsområden: Dyarna söder om Enköping, samt strandängar vid Dannemorasjön och Vendelsjön.
- Inventering av fjärilsfaunan vid kusten avslutades (se separat artikel i Årsredovisningen).
- En plan för miljöövervakning av kryptogamer och insekter togs fram på uppdrag av länsstyrelsen.
- Inventering av lavfloran på Biskops-Arnö.
- Ett flertal rapporter publicerades.

Information och naturvägledning

- "Upplandsstiftelsens naturskola" har fortsatt med bl a kurser om lägerskoleverksamhet för lärare på Härjarö, att sprida kunskap om naturskolans syfte och arbetsformer, utbildning för barnomsorgspersonal, revidering och spridning av lägerskolekatalogen samt iordningställande av en barnstig på Billudden. Verksamheten bedrivs i samverkan med Uppsala naturskola, Hammarskog.
- Stiftelsens nyinrättade naturvårds- och friluftspris för skolor utdelades till Lillkyrkaskolan i Enköpings kommun.
- Kampanjen "Värna Våtmarkerna" inleddes med en vandring på Florarna och presentation av boken "Våtmarkernas Värden".

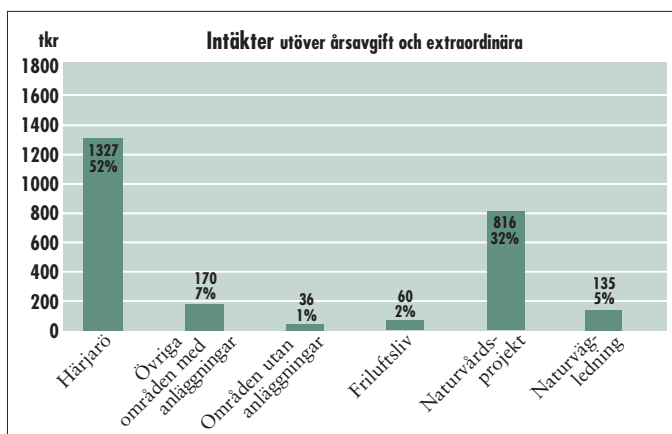
Förvaltningsberättelse

Varje enskilt år är unikt, med sina speciella, större händelser som sätter ekonomiska spår i bokslutet. Sådana händelser gör att bokslutets siffror och diagram alltid måste läsas noggrant och att ett bokslut sällan kan ses som "typiskt", eller som ett genomsnitt. För 1997 måste två speciella händelser uppmärksammas. Dels gäller det en relativt stor skogsavverkning som gjordes på Härjarö, dels det faktum att vi inte köpte någon mark för naturvård. Skogsavverkningen innebär att Härjarö i år fick en ovanligt låg nettokostnad. Vad gäller markköpen fördelar de sig alltid ojämnt mellan åren, mer på vissa år, mindre, eller inget på andra.

Intäkterna

Stiftelsens intäkter (exkl. extraordinära) uppgick till 10,3 mkr, varav 7,7 mkr (75%) utgörs av huvudmännens årsavgift. En jämförelse med föregående år visar att årsavgiften sjönk med 350 tkr, vilket beror på att uttaget per skattekrona sänktes från 1,5 till 1,4 öre/skkr. Detta uppvägs emellertid av att övriga intäkter ökade kraftigt.

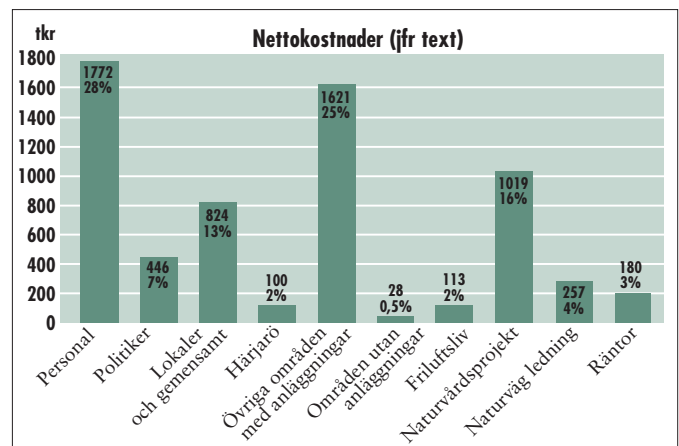
Resterande 25% av intäkterna (2,6 mkr) hänförs till i allt väsentligt till två poster: Härjarö, samt naturvårdsprojekt. Skogsavverkningen på Härjarö inbringade cirka 800 tkr. Naturvårdsprojektens intäkter bestod av 400 tkr från Naturvårdsverket för ett par projekt (bilda nya naturreservat, genomgång av samtliga naturreservat i länet samt ekologisk landskapsplanering), 200 tkr från Världsnaturfonden (inventering av kransalger samt minkprojektet), 65 tkr från Länsstyrelsen för en utredning om miljöövervakning samt 150 tkr från STORA skog för ekologisk landskapsplanering längs Dalälven.

Kostnaderna

Vi har valt att i diagrammet nedan visa hur nettokostnaderna (exkl. extraordinära) fördelar sig på olika poster. Nettokostnaden har beräknats enligt följande: Driftkostnad enligt not 2, inklusive underhåll, minus Intäkt (not 1) plus Avskrivning (not 3).

Med detta mått vill vi försöka visa hur årsavgiften disponeras, med undantag återigen för extraordinära kostnader (markköp för naturvård; se kommentar nedan).

Störst bland nettokostnaderna är Personal med 28%, och den därtill knutna posten Lokaler och gemensamma med 13%. Personalen har bestått av 4,8 tjänster: VD, sekreterare, naturvårdsintendent, friluftshintendent (80%) samt naturvårdssekreterare. Huvuddelen är operativ personal; endast sekreteraren och del av VD:s tjänst är administrativa. Innehållsmässigt fördelar sig arbetsuppgifterna med cirka 50% på naturvård och 50% på friluftsliv.

Andra stora poster är anläggningarna, vilka sammantaget drar 27% av nettokostnaden. Naturvårdsprojekten upptar 16%, var till dock under ett genomsnittsås kommer markköp. Friluftslivet (dvs friluftslivet utanför stiftelsens anläggningar och naturområden) tar 2% och naturvårdsledningen 4% medan räntekostnaden uppgår till 3%. Kostnaderna för projektpersonal och tillsynsmän är bokförda på respektive projekt eller område.

Politikerkostnaden kan förefalla hög med sina 446 tkr (7%). Här återfinns inte bara styrelsens kostnader, utan även politikernas medverkan i ett stort antal referensgrupper och anläggningsråd.

Extraordinära poster och naturvårdsfonden

Till extraordinära poster räknas enstaka större händelser som, om de placerades tillsammans med övriga kostnader, skulle göra bokslutet tydligt. Det gäller två typer av händelser: dels inköp av mark för naturvård (och därmed sammanhängande kostnader för fastighetsbildning etc), dels försäljning av fastigheter.

Under 1997 köptes ingen mark, och ingen fastighet såldes. Däremot inflöt ett bidrag på 0,9 mkr från staten/Naturvårdsverket för köpet under föregående år av Kalmarnäs.

Till stiftelsens "fond för i första hand naturvård" förs dels nämnda bidrag på 0,9 mkr från Naturvårdsverket, dels budgetmedel på 1,0 mkr avsedda för köp av mark för naturvård. Från fonden ianspråkto 135 tkr vilket avser kostnader för fastighetsbildning på Gåsholmen och Kalmarnäs. Fonden uppgick vid utgången av 1997 till drygt 3,2 mkr.

Resultaträkning

	Not	1997	1996
Intäkter			
Årsavgifter		7 731 200	8 085 700
Övriga intäkter gemensamt, friluftsliv, naturvård	1	2 544 336	1 671 652
Summa		10 275 536	9 757 352
Kostnader			
Gemensamt, friluftsliv, naturvård	2	-6 823 941	-6 017 116
Resultat före avskrivningar		3 451 595	3 740 236
Avskrivningar			
Inventarier, byggnader	3	-1 897 826	-1 915 377
Resultat efter avskrivningar		1 553 769	1 824 859
Finansiella intäkter och kostnader			
Ränteintäkter		1 788	71 083
Räntekostnader		-181 946	-324 010
Resultat före extraordinära intäkter och kostnader		1 373 611	1 571 932
Extraordinära intäkter och kostnader			
<i>Intäkter</i>			
Försäljning Sånska		0	1 070 000
Bidrag till markköp Gåsholmen		0	800 000
Bidrag till markköp Kalmarnäs		900 000	0
Bidrag till byggnation Härjarö		0	300 000
<i>Kostnader</i>			
Sånska: rest. avskrivningar m m	4		-733 047
Markköp Kalmarnäs			-1 846 418
Markköp Gåsholmen			-1 657 000
Iordningställande av nya områden	4	-60 280	-96 874
Resultat efter extraordinära intäkter och kostnader		2 213 331	-591 407
Bokslutsdispositioner			
Ianspråktaget från naturvårdsfond	5	135 280	1 800 292
Avsättning till naturvårdsfond	5	-1 900 000	-336 953
Årets resultat		448 611	871 932

Balansräkning

	Not	1997-12-31	1996-12-31
Tillgångar			
<i>Omsättningstillgångar</i>			
Kassa och bank		3 864	4 000
Kundfordringar		139 921	6 663 034
Skattefordran		31 608	38 652
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		805 355	1 007 947
Övriga kortfristiga fordringar		130 184	441
<i>Summa</i>		1 110 932	7 714 074
<i>Anläggningstillgångar</i>			
Inventarier	3	386 365	375 905
Byggnader	3	18 420 377	19 135 618
Mark och övrig fast egendom	3, 6	1 690 000	1 690 000
<i>Summa</i>		20 496 742	21 201 523
Summa tillgångar		21 607 674	28 915 597
Skulder och eget kapital			
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		1 286 008	406 652
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		730 174	1 569 431
Förutbetalda årsavgifter		0	7 731 200
Övriga kortfristiga skulder		11 472	1 102 792
<i>Summa</i>		2 027 654	10 810 075
<i>Långfristiga skulder</i>			
Checkkredit (limit 7.000.000)		5 209 101	5 941 651
Inteckningslån och borgenslån		219 443	225 726
<i>Summa</i>		5 428 544	6 167 377
<i>Reserver</i>			
Naturvårdsfond	5	3 233 981	1 469 261
<i>Summa</i>		3 233 981	1 469 261
<i>Eget kapital</i>			
Grund kapital		10 468 884	9 596 952
Årets resultat		448 611	871 932
<i>Summa eget kapital</i>		10 917 495	10 468 884
Summa skulder och eget kapital		21 607 674	28 915 597
Ställda panter			
Fastighetsinteckningar		2 408 000	2 532 000
Ansvarsförbindelser		Inga	Inga
Pensionsåtaganden			
Stiftelsens pensionsåtaganden tryggas av landstinget (LF § 42/1987)			

Noter till resultat- och balansräkning

	1997	1996
1. Rörelsens intäkter, utöver årsavgift		
Härjarö: arrenden, hyror m m	1 326 922	343 588
Övriga naturområden med anläggningar	169 764	118 572
Naturområden utan anläggningar	35 890	43 667
Friluftsliv	60 346	42 456
Naturvårdsprojekt	755 814	1 022 772
Naturvägledning	135 423	17 355
Kansli, personal	60 000	80 000
Övrigt	178	3 242
<i>Summa</i>	2 544 336	1 671 652
2. Rörelsens kostnader		
Personal	1 772 250	1 622 974
Politiker	445 927	380 055
Lokaler och gemensamt	762 215	589 990
Härjarö	384 090	451 649
Övriga naturområden med anläggningar	134 610	198 942
Naturområden utan anläggningar	40 923	20 995
Friluftsliv	172 949	223 517
Fastighetsunderhåll	884 830	501 564
Naturvårdsprojekt, exkl naturvägl	1 834 599	1 824 128
Naturvägledning	391 547	203 302
<i>Summa</i>	6 823 941	6 017 116
3. Avskrivningar: se sid 19.		
4. Specifikation av vissa extraordinära kostnader		
Sänka: rest. avskrivningar m m		
- ej avskrivet, byggnad		-289 547
- ej avskrivet, mark		-250 000
- inlöst avtal om elstolpar		-193 500
<i>Summa</i>		-733 047
Iordningställande av nya områden:		
- Kallriga		-63 523
- Skaten-Rångsen		-30 151
- Långnäset		-3 200
<i>Summa</i>		-96 874
- Norunda allmänning (Gåsholmen)	-28 955	
- Kalmarnäs	-31 325	
<i>Summa</i>	-60 280	
5. Naturvårdsfond		
Kapital per första januari	1 469 261	2 932 600
Ianspråktaget 1996 (se extraord)	--	-1 800 292
Avsatt 1996 (Sänka)	--	336 953
Ianspråktaget 1997	-135 280	--
Avsatt 1997	1 900 000	--
Kapital per sista december	3 233 981	1 469 261

Not 3: Avskrivningar, bokföringsvärden mm i 1997 års bokslut

Objekt	Investerat tom 1996	Investerat 1997	Investerat tom 1997	Invest.bidrag tom 1997	Bokfört värde 96-12-31	Avskrivning 1997	Bokfört värde 97-12-31
Kolumn nr 1	2	3	4=2+3	5	6	7	8=6+3-7
<i>Byggnader. Avskrivningstid: 20 år.</i>							
Rullsand	9 458 680		9 458 680	3 653 564	2 335 230	268 569	2 066 662
Sågarbo	2 994 867		2 994 867	180 000	791 667	4 046	787 621
Ängskär	3 054 373	151 140	3 205 513	200 000	681 719	169 055	663 804
Gräsöbaden	7 798 522		7 798 522	248 000	3 329 260	342 943	2 986 317
Rävsten	4 268 559	21 558	4 290 117	110 000	496 424	163 678	354 304
Pansarudden	71 757		71 757		19 144	4 783	14 361
Skattmansöadalen	4 264 614		4 264 614	172 000	620 757	62 191	558 566
Ekholmen/Härjarö	15 081 945	651 479	15 733 424	2 455 585	10 861 421	685 517	10 827 383
Båtförstorpet	0	169 852	169 852		0	8 493	161 359
Sänka	1 104 029		1 104 029	150 000	0	0	0
Summa byggnader	48 097 346	994 029	49 091 375	7 169 149	19 135 622	1 709 275	18 420 377
<i>Inventarier. Avskrivningstid: 5 år</i>							
Rångsen	48 300		48 300		19 320	9 660	9 660
IP Skogen	1 701 277	115 330	1 816 607		245 871	117 020	244 181
Gemensamt	756 859	83 685	840 544		110 710	61 873	132 522
Summa inventarier	2 506 436	199 015	2 705 451	0	375 901	188 551	386 365
Summa byggnader och inventarier	50 603 782	1 193 044	51 796 826	7 169 149	19 511 523	1 897 826	18 806 742
<i>Mark</i>							
Sågarbo	100 000		100 000		100 000		100 000
Ängskär	540 000		540 000		540 000		540 000
Rävsten	100 000		100 000		100 000		100 000
Pansarudden*	5 519 950		5 519 950	2 000 000	0		0
Ekholmen	950 000		950 000		950 000		950 000
Sänka	250 000		250 000		0		0
Långnäset*	1 623 061		1 623 061	800 000	0		0
Kallriga*	3 306 348		3 306 348	1 400 000	0		0
Olas skifte*	3 596 525		3 596 525	1 750 000	0		0
Rångsen/Skaten*	1 480 151		1 480 151		0		0
Kalmarnäs*	1 846 418		1 846 418	900 000	0		0
Gåsholmen*	1 657 000		1 657 000	800 000	0		0
Summa mark	20 969 453	0	20 969 453	7 650 000	1 690 000	0	1 690 000
Totalt	71 573 235	1 193 044	72 766 279	14 819 149	21 201 523	1 897 826	20 496 742

Områden markerade med* ovan har bokfört värde = 0 kronor eftersom de består av skog för fri utveckling och alltså saknar ekonomiskt värde.

6. Beträffande stiftelsens engagemang i anläggningar och naturområden: se även förteckning på sid 22.

Flera av stiftelsens markköp avser naturskogsområden, vilka avsatts som naturreservat. Detta gäller främst Pansarudden, Långnäset, Kallriga, Olas skifte, Rångsen-Skaten, Kalmarnäs och Gåsholmen. Eftersom inga avverkningar får göras och områdena inte rymmer några byggnader saknar de ekonomiskt värde. I balansräkningen har värdet för dessa områden därför skrivits ner till noll.

Totalt har stiftelsen investerat 19,0 mkr i dessa områden, varav 7,7 mkr är bidrag från Naturvårdsverket (se spec nedan).

Samtidigt med stiftelsens förvärv av mark i Kallriga resp Skaten-Rångsen betalade Naturvårdsverket inträngsersättning

för angränsande delar av de blivande naturreservaten direkt till markägarna på ca 3,5 mkr resp 1,7 mkr. Dessa medel har tillförts länets naturvård genom stiftelsens agerande, men syns alltså inte som tillgångar i stiftelsens bokföring.

Andra insatser som inte syns som tillgångar i balansräkningen är stiftelsens ekonomiska bidrag till inköp av värdefulla naturvårdsområden som Linnéstigen i Jumkil och Hågdalen-Nåsten, båda i Uppsala kommun. Här har stiftelsen bidragit med 0,4 resp. 1,4 mkr.

I balansräkningen finns inte heller upptaget värdet av de investeringar på Härjarö som gjordes av landstinget från förvärvet 1966 till stiftelsens övertagande 1990. Dessa investeringar uppgick till 7,9 mkr, varav 2,8 mkr bidrag från Naturvårdsverket, AMS m fl.

Specifikation till not 6

A. Egna investeringar	Totalt	Varav bidrag
Pansarudden	5 519 950	2 000 000
Långnäset	1 623 061	800 000
Kallriga	3 306 348	1 400 000
Ola	3 596 525	1 750 000
Rångsen-Skaten	1 480 151	0
Kalmarnäs	1 846 418	900 000
Gåsholmen	1 657 000	800 000
<i>Summa</i>	19 029 453	7 650 000
B. Bidrag till andra organisationers markköp		
Linnéstigen	427 500	
Hågdalen-Nåsten	1 368 750	
<i>Summa</i>	1 796 250	

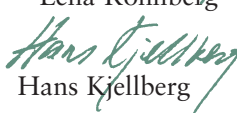
Finansieringsanalys

Tillförda medel	1997	1996
Årets resultat	448 611	871 932
Årets avskrivningar	1 897 826	1 915 377
Avsättningar till fonder	1 900 000	336 953
<i>Summa = från årets verksamhet internt tillförda medel</i>	4 246 437	3 124 262
Ökning av långfristiga skulder	0	235 452
<i>Summa tillförda medel</i>	4 246 437	3 359 714
Använda medel		
Nettoinvesteringar	1 193 045	3 457 969
Minskning av långfristiga skulder	738 833	0
Ianspråktagande av fonder	135 280	1 800 292
<i>Summa</i>	2 067 158	5 258 261
Förändring i rörelsekapitalet (=tillförda - använda)	2 179 279	-1 898 547
Specifikation av rörelsekapitalförändring		
Fordringar	6 603 142	-7 191 438
Skulder	-8 782 421	9 089 985
<i>Summa</i>	-2 179 279	1 898 547

Uppsala 1998-03-19

Bo Englund

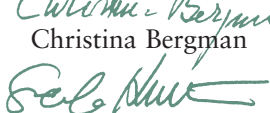

Lena Rönberg

Hans Kjellberg

Valter Westerlund

Elisabeth Jakobsson

Christina Bergman

Sven-G Hultman

Folke Edin

Gunnar Öjefors

Sigbritt Arfwedson

Revisionsberättelse

Vi har granskat räkenskaperna samt styrelsens förvaltning för 1997. Granskningen har utförts enligt god revisionsd.

– Årsredovisning har upprättats enligt stiftelselagen.

– Under revisionen har ej framkommit anledning till anmärkning beträffande redovisningshandlingarna, bokföringen, inventeringen av tillgångarna eller förvaltningen i övrigt.

Vi tillstyrker

att balansräkningen och resultaträkningen per 1997-12-31 fastställs och

att ansvarsfrihet beviljas styrelseledamöterna och verkställande direktören för den tid revisionen omfattat.

Arne Wallén

Krister Persson
aukt. revisor

Berndt-Eric Jonasson

Naturområden och anläggningar

Tabellen visar naturområden och anläggningar där stiftelsen har ett betydande engagemang.

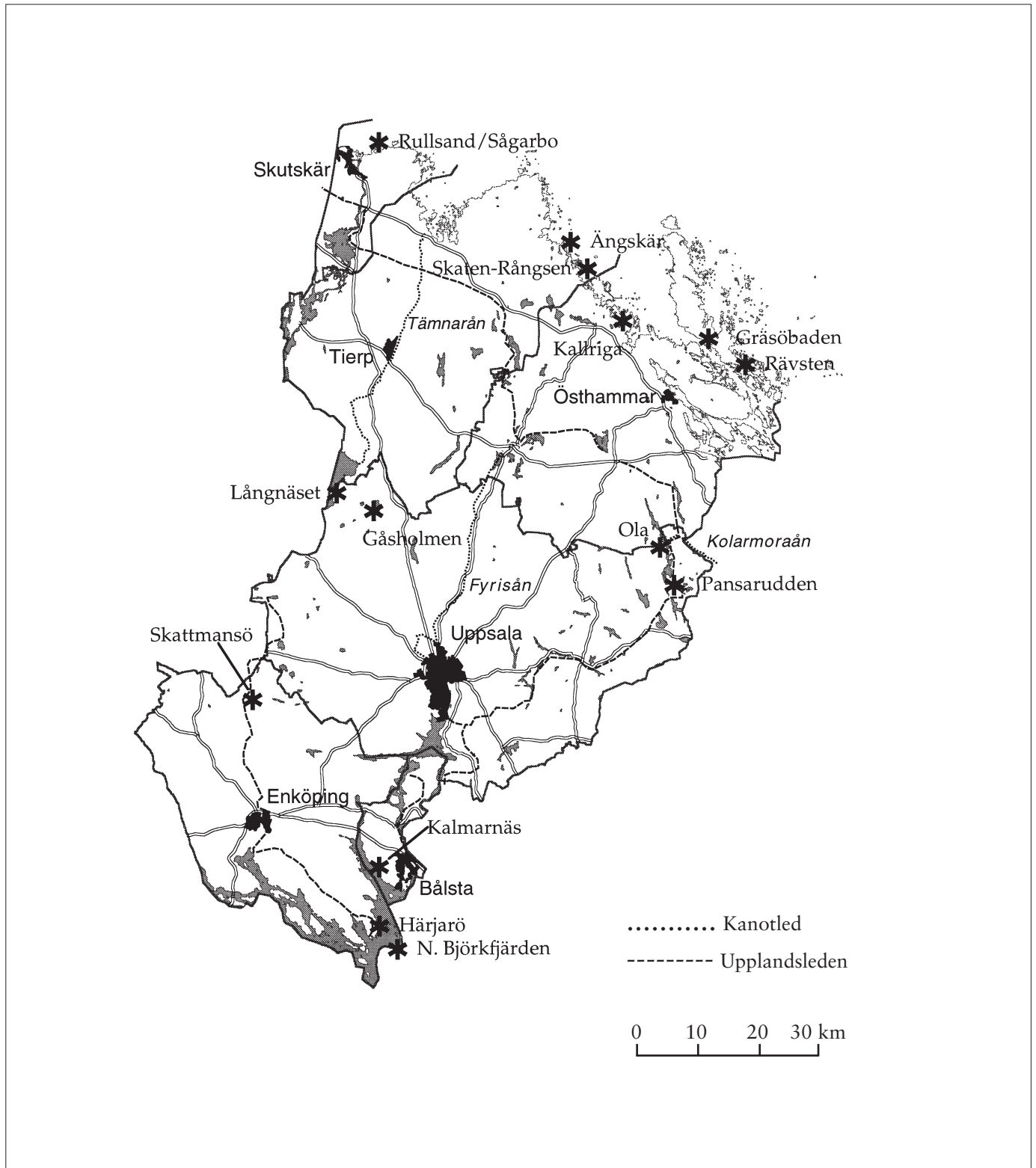
I regel innebär det att stiftelsen är markägare, helt eller delvis, samt ansvarig för områdenas långsiktiga utveckling. I några fall äger stiftelsen inte marken, utan bara byggnader eller utrustning (Rullsand, Gräsöbaden, Skattmansö, vandrings- och kanotleder, IP Skogen). I två av de angivna områdena har stiftelsen enbart bidragit till markköp eller intrångsersättningar (Linnestigen, Hågadalen-Nåsten).

Observera att de angivna årtalen enbart visar stiftelsens första engagemang. I områden med anläggningar har investeringar oftast gjorts vid flera senare tillfällen.

Av tabellen framgår den kursförändring som skedde under 1980-talet. Under stiftelsens första decennium avsåg engagemangen områden där fritidssyftet var det klart dominerande, dvs bad- och campingplatser, stugbyar, vandringsleder etc. Från och med inköpet av Pansarudden år 1985 har samtliga nya naturområden haft naturvård som sitt dominerande syfte. År 1996 såldes dessutom Sänka bad och camping.

År	Namn	Areal		NR (1)	Bad (2)	Hus st	Camp. platser st	Stug bäddar st
		totalt ha	varav land ha					
Egna naturområden, med och utan anläggningar								
1973	Skattmansö	--	--	--	x	--	4	--
1974	Härjarö/Ekholmen	1000	530	6	x	x	46	175
"	N Björkfjärden	290	23	100	x	--	--	--
1975	Gräsöbaden	--	--	0	--	x	11	350
1976	Rullsand	--	--	0	x	x	4	400
1979	Sågarbo	7	7	5	--	(x)	21	--
1979	Ängskär	333	95	63	x	x	6	92
1982	Rävsten	≈200	57	30	--	(x)	22	--
1985	Pansarudden	300	250	100	x	--	--	--
1990	Långnäset	140	70	100	x	--	--	--
1991	Kallriga	1533	383	100	(x)	--	--	--
1993	Ola	122	121	100	x	--	--	--
1994	Skaten-Rångsen	2270	270	100	(x)	--	--	10
1995	Gåsholmen	25	24	100	(x)	--	--	--
1996	Kalmarnäs	376	76	100	(x)	--	--	--
1997	Båtförstorpet	2	2	--	(x)	--	2	--
	<i>Summa 971231</i>	<i>6598</i>	<i>1908</i>		<i>13</i>	<i>--</i>	<i>116</i>	<i>--</i>
Områden, till vilka stiftelsen enbart bidragit ekonomiskt till säkerställandet								
1990	Linnéstigen, Jumkil	14	14	100	--	--	--	--
1994	Hågadalen-Nåsten	285	285	??	(x)	--	--	--
Andra insatser av investeringskaraktär								
1980	Upplandsleden							
1980	IP Skogen							
1983	Kanotleder							
Förklaringar								
(1) NR = Naturreservat. x=existerande, (x)=planerat. (2) Bad: möjlighet till bad var starkt motiv för engagemanget								

Karta över Upplandsstiftelsens områden

Box 1833, 751 48 UPPSALA, SMEDSGRÄND 9
TEL 018-17 62 71, FAX 018-17 65 39